

Una escultura de Calatrava (a la dreta, amb el president Joan Lerma) fa de preàmbul de l'exposició interior de projectes.

RAFA GIL

Debut de l'arquitecte valencià al MOMA de Nova York

Calatrava en la silueta de Manhattan

Des del 24 de març i fins al 18 de maig, el *Museum of Modern Art (MOMA)* de Nova York ofereix en exposició una selecció de projectes de l'arquitecte i enginyer valencià Santiago Calatrava que, només ser inaugurada, ha posat a prova la capacitat de sorpresa nord-americana.

Santiago Calatrava passava a formar part de l'estructura òssia de Manhattan mentre altres latituds proclamaven la primavera. Nova York no tenia en compte la prescripció meteorològica i oferia un fred quadrículat als que circulaven pels voltants del carrer 53, convocats per la programació del MOMA i per la curiositat per un arquitecte/enginyer que sona des d'Europa amb una certa insistència entre els iniciats.

Les sis de la vesprada, mentre l'obscuritat accentuava les seqüeles polars, era l'hora convinguda per a obrir al públic una selecció de projectes agrupats amb el nom de "Structure and Expression" i que havien estat presentats durant el matí als mitjans de comunicació. Una desena de maquetes i una escultura, que són les primeres credencials de Calatrava als Estats Units d'Amèrica, presentades mitjançant un museu conceptuat com el san-

tuari central i total de l'expressió artística contemporània.

El president de la Generalitat valenciana, Joan Lerma, va ser un dels primers a acudir-hi. Havia volat des de València el 23 de març, acompanyat del director general de Relacions Institucionals, Xavier Albiol, i havia aprofitat la jornada dinant amb Calatrava, intercanviant impressions i visualitzant prèviament els materials exposats a la quarta planta del MOMA. La comitiva oficial es completava amb la presència del conseller d'Obres Públiques, Urbanisme i Transports, Eugeni Burriel, qui ja feia uns dies que era a la metròpoli, i uns directors generals estratègics, entre els quals hi havia Lluís Casado, responsable d'Habitatge de la Generalitat valenciana.

En algun moment havia circulat que els també consellers Andreu López, de Cultura, i Antoni Birlanga, d'Economia, ha-

vien previst ser presents en l'acte, però la intenció no es va consumir. La directora gerent de l'Institut Valencià d'Art Modern (IVAM), Carme Alborch, havia arribat des del Japó. En un parell d'hores havia d'assistir a una altra inauguració al Museu Guggenheim, al qual l'IVAM havia cedit escultures de Julio González, i en poques hores tornava a València, descrivint una volta al món a una velocitat que hauria deixat perplex Jules Verne. I idèntica trajectòria efectuava Vicent Todolí, conservador de l'IVAM.

Entre els assistents valencians va causar una agradable sensació l'arribada a la sala de l'arquitecte Felix Candela, considerat per Calatrava el seu mestre. Originari de Crevillent (el Baix Vinalopó), Candela es va haver d'exiliar com a conseqüència de la guerra civil i es va instal·lar a Mèxic, on ha aconseguit situar-se entre els seus representants arqui-

El conseller d'Obres Públiques, Eugeni Burriel, el president de la Generalitat, Joan Lerma, i dos directors generals de la COPUT, amb Calatrava.

RAFA GIL

A l'esquerra, Fèlix Candela, Robertina Calatrava, esposa de l'arquitecte, Santiago Calatrava i Agnes Gound. A la dreta, un aspecte de l'acte inaugural.

RAFA GIL

Calatrava i la ciscarització de Lerma

Més enllà dels objectius artístics, que són molt importants, la presentació d'una selecció de projectes de Santiago Calatrava al MOMA de Nova York ha representat el desgel d'un malefici de gestos sords i malentesos entre l'arquitecte i l'administració valenciana. D'entrada la presència de Joan Lerma al MOMA ja representava per si sola un canvi d'actitud en el mandatari valencià, l'embrió de la qual potser hauríem de buscar-lo en l'exposició que l'escultor Andreu Alfaro va realitzar a l'IVAM fa poc més d'un any. El president de la Generalitat ha començat a corregir una tendència inquietant, de ressonàncies autistes, pel que fa als agents culturals. Des de la desaparició de Ciprià Ciscar del panorama autonòmic, la Generalitat valenciana havia mantingut desatesa, o fins i tot

hostilitzada, una parcel·la si no decisiva sí vital per al funcionament d'un país. Ara, el moment no solament enceta noves expectatives en la relació institucions-cultura sinó que cancel·la una etapa perillosa entre el més internacional dels nostres arquitectes i els nostres representants autonòmics. Si aquest pont cristal·litza en els dos sentits, Calatrava hauria aconseguit una de les millors realitzacions entre dues expressions i Lerma hauria estat a l'altura de les circumstàncies. Per tant, la irritació que ha ocasionat aquest viatge en alguns sectors de la dreta, els quals hi han volgut veure una maniobra electoralista, ben legítima per una altra banda, posa de relleu l'escassa sensibilitat cultural dels que fan exercicis de pre-escalfament per a exercir el poder.

M. A.

tectònics més significatius. La delegació valenciana, que era la responsable de la presència de Candela, va avançar a aquest setmanari que l'arquitecte exiliat serà també present a la inauguració de l'exposició de Santiago Calatrava a la Llotja de València, prevista per al pròxim 28 de maig, i que constituirà per a la capital valenciana un dels principals esdeveniments culturals de l'any.

Prenent per pal·li una estructura òssia en fusta que decorava i preconitzava la maqueta definitiva de la culminació de la catedral de Saint John de Divine de Nova York, diverses autoritats eclesiàstiques, entre les quals el *dean* Morton, s'havien donat cita en funcional *clergymen*, en la que serà la primera intervenció de Santiago Calatrava als Estats Units. I en la seua perifèria, mentre clavaven els seus dits entre el coll blanc per a combatre els efectes hiperbòlics de la

A l'esquerra, Vicent Todolí, conservador de l'IVAM. A la dreta, Carme Alborch, directora gerent d'aquesta institució.

RAFA GIL

A l'esquerra, John Elderfield, conservador de la retrospectiva de Matisse al MOMA, i Richard Oldenberg, director del museu novaïorquès. Al centre, Suzanne Stephens, editora d'*Oculus Magazine*. A la dreta, Anthony Tyschauser, un dels principals col·laboradors de Santiago Calatrava.

RAFA GIL

calefacció, s'aglutinaven nuclis amb notables estigmes de ferocitat intel·lectual en el rostre. Eren genuïnament novaïorquesos, si aquest escenari de l'arquitectura que és Nova York permet genuïnismes. Les seues observacions anaven més enllà encara de la metapostmodernitat, però en el pis anterior uns cambres, amb l'elegància que permeten 150 dòlars, havien plantat un entorn escultòric de patés, mantega de cacauet i salses intel·ligibles, amb les dosis de refrigeri oportú, i havien ocasionat una exposició paral·lela amb peregrinacions molt militants. En les estacions immediates, hi havia el director del MOMA, Richard Oldenberg, ajudant-se amb una copa en les relacions públiques enmig d'un trànsit racial que produïa embussos.

En la quarta planta, l'autor de les maquetes donava tota classe de detalls al president de la Generalitat valenciana

sobre el projecte de la Ciutat de les Ciències, el planetari i la torre de comunicacions, un lot unitari no obstant, de decisiva importància urbanística per a València. No lluny d'allí, Suzanne Stephens, editora del prestigiós *Oculus Magazine* de l'American Institute of Architects, no podia ocultar que la seua sensibilitat connectava amb les realitzacions de Calatrava. El conservador d'Arquitectura i Disseny del MOMA, Terence Riley, supervisava el que ja havia supervisat amb antelació i departia amb John Elderfield, conservador de la retrospectiva d'Henri Matisse que aquests dies ofereix una de les sales del Museu. Igual feia Matilda McQuaid, conservadora assistent del departament de Riley, i responsable directa de la mostra de Calatrava, la qual, sense perdre de vista el transcurs de l'acte, conversava amb Agnes Gund, presidenta de *trustees* del Museu. El *staff* del MOMA

estava mobilitzat a extrems limítrofs entre el rigor i l'obsessió.

Diluïts entre el nombrós públic assistent hi havia diversos representants del món galerístic i artístic de la ciutat, que escrutaven a consciència les maneres de Calatrava en la resolució dels projectes, i després de l'operació canviaven la preveïció pel convenciment. Si alguna cosa tenia en comú l'àlbum de races congregat al MOMA era l'expressió facial davant la magnificència de l'obra de Calatrava, oscil·lant entre l'estupefacció i la incredulitat. En aquest sentit, l'expectació aconseguida per l'autor de la Torre de Comunicacions de Montjuïc tenia un valor afegit: als habituats a la morfologia arquitectònica novaïorquesa se'ls dona per perduda la capacitat de sorpresa.

Miquel Alberola
(Nova York)